

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЧУПРИНСЬКИЙ БОРИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 340:12:171 (477)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ:
філософсько-правове дослідження**

Спеціальність: 12.00.12 – філософія права

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів
2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
СЛИВКА Степан Степанович,
Львівський державний університет внутрішніх справ, професор кафедри теорії та історії держави і права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ГРИЦУК Оксана Вікторівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка, доцент кафедри теорії та філософії права,

кандидат юридичних наук, доцент
САВЧУК Сергій Вікторович,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Захист дисертації відбудеться «16» квітня 2010 р. о 13⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «10» березня 2010 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення і розвиток України, реальність її входження у світове співтовариство правових держав ставить низку теоретико-практичних питань, вирішення яких пов'язано зі з'ясуванням природи та методології філософсько-правових аспектів формування правової співпраці на міжнародному рівні. Звідси – необхідність саме філософського обґрунтування юридичної системи освіти, в якій трансляція соціального досвіду поєднується із пошуком нових правових пріоритетів взаємовідносин, їх альтернативності та варіативності в контексті прагнення до створення належного науково-освітнього простору формування культури майбутніх юристів.

Реалізація прав і свобод особи, їх безпосередній захист можливі лише за умов стабільного розвитку суспільства, дотримання закону та неприпустимості порушення правопорядку. Високий рівень професійної культури правників – нагальна вимога сьогодення, адже від професіоналізму юридичних кадрів безпосередньо залежить успішне вирішення актуальних проблем державотворчого процесу. У такому контексті однією з основних проблем є формування суб'єктів правових реформ. Такими суб'єктами мають стати, зокрема, нові покоління фахівців із вищою юридичною освітою, оскільки саме ці соціально-професійні групи, як правило, володіють такими ресурсами, як спеціально-юридичний професіоналізм, культура тощо. Водночас існує потреба в тому, щоб випускникам вищих навчальних закладів юридичного спрямування були притаманні моральні та громадянські якості, що дасть можливість розбудови морально-правового громадянського суспільства в Україні.

Тому особливої уваги потребує філософсько-правове дослідження фахової діяльності з організації та постійного вдосконалення процесу формування професійної культури майбутніх юристів.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі різноманітні аспекти проблеми професійної культури юриста були відображені у працях таких науковців, як: Є. Аграновська, Н. Бура, А. Венгеров, О. Грищук, Ю. Грошевий, А. Жалінський, І. Ільїн, В. Камінська, М. Козюбра, А. Козловський, В. Костицький, В. Котюк, О. Костенко, В. Лазарєв, С. Максимов, Є. Назаренко, М. Орзіх, П. Рабінович, А. Ратінов, С. Савчук, В. Сальніков, А. Семітко, М. Соколов, О. Скакун, С. Сливка, В. Тацій, В. Темченко, І. Фарбер та інші.

Однак поза сферою вивчення залишилося філософсько-правове дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх юристів. Не розроблена на належному рівні проблема реформування вищої юридичної освіти, адже існуюча система не забезпечує вирішення поставленого завдання –

формування культури майбутніх спеціалістів права, у якій поєднуються високий професіоналізм і духовне багатство. Вихід на нові стандарти професійної підготовки полягає у вихованні в студентів творчого підходу до навчально-виховного процесу, а надалі – до майбутньої професійної діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. №649-р. «Про затвердження Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі ОВС» (щодо проведення міжгалузевих досліджень на стику юридичних та інших наукових галузей знань), «Пріоритетними напрямками наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність ОВС, на період 2004–2009 років», затвердженими наказом МВС України від 05.08.2004 р. № 755, а також темою досліджень кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ «Методологія вивчення державно-правових явищ, філософії права, стану і перспектив розвитку ОВС України» (шифр роботи 0113; державний реєстраційний номер 0106U003648).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є визначення і дослідження філософсько-правових засад формування професійної культури майбутніх юристів та здійснення методологічного аналізу сучасних потреб реформування системи юридичної освіти в Україні.

Для досягнення цієї мети у дисертації поставлено такі завдання:

- дослідити зміст і завдання сучасної вищої юридичної освіти;
- визначити теоретичні, методологічні та філософські основи формування професійної культури майбутнього юриста;
- розкрити концептуальні засади правової свідомості юриста;
- охарактеризувати види культур, що становлять основу професійної культури юриста і його професійної діяльності;
- виявити особливості формування правосвідомості майбутніх юристів в умовах становлення українського громадянського суспільства та реформування його провідних інститутів;
- визначити етапи формування професійної культури майбутнього юриста й охарактеризувати їх;
- оцінити та науково обґрунтувати способи педагогічного управління процесом формування професійної культури майбутніх юристів в Україні.

Об'єктом дослідження є професійна культура юриста.

Предмет дослідження – філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є історико-філософський, філософсько-правовий і системно-структурний підходи до аналізу правових явищ, теорії та філософії культури, а також порівняльний, індуктивно-дедуктивний і статистичний методи, що дали можливість проаналізувати нормативно-правові акти, практичну діяльність і правовий статус юриста.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів, серед яких: загальнонаукові – для постановки проблеми дисертаційного дослідження, визначення його основних напрямів; емпіричні – для визначення стану професійної підготовки студентів і розробки практичних заходів щодо реалізації авторської моделі процесу формування професійної культури майбутніх юристів; проведено педагогічний експеримент – для виявлення специфіки професійної підготовки майбутніх юристів; здійснено контент-аналіз – для обробки результатів дослідження з метою аналізу отриманих результатів на теоретичному та організаційно-методичному рівнях та їх узагальнення.

Інформаційною основою дослідження є нормативно-правові документи, наукові дослідження українських і зарубіжних учених, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів. Унаслідок проведеного дослідження були отримані результати, що становлять особистий здобуток дисертанта і виносяться на захист. Зокрема:

уперше:

– запропоновано авторську концептуальну модель процесу формування професійної культури майбутніх юристів, яка передбачає: розробку стратегії формування системи юридичної освіти, аналіз існуючого стану управління якістю освіти вищих навчальних закладів юридичного спрямування з урахуванням сучасних вимог, ідей і потреб, що дасть змогу отримати відповідний ефект від інтеграції системи юридичної освіти із практичною діяльністю майбутніх правників;

удосконалено:

– теорію розвитку формування професійної культури майбутнього юриста, де формування відбувається поетапно й пов'язується з неперервним процесом його виховання, освіти і специфікою юридичної діяльності;

– засади формування правосвідомості майбутніх юристів в умовах становлення українського громадянського суспільства, реформування його провідних інститутів;

– способи педагогічного управління процесом формування професійної культури майбутніх юристів;

набули подальшого розвитку:

- положення про те, що основними компонентами формування професійної культури майбутнього юриста є його професійна правосвідомість, яка безпосередньо впливає на характер майбутньої професійної діяльності;
- концептуальні засади правової свідомості юриста;
- характеристика видів культур, що становлять основу професійної культури юриста і його подальшої діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в практичній роботі установ державних органів влади, пов'язаних із розробкою та провадженням юридичної діяльності; стати основою для подальшої розробки концепції формування професійної культури майбутніх юристів, її філософсько-правової характеристики тощо.

Окремі положення і висновки дисертації можуть застосовуватись у навчальному процесі, використовуватися під час підготовки підручників, навчальних посібників із теорії держави й права, правничої етики, юридичної деонтології, філософії права та під час викладання відповідних навчальних дисциплін, а також для підвищення рівня професійної культури юристів.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним дослідженням і базується на авторському переосмисленні наукової проблеми формування професійної культури майбутніх юристів. Усі результати, що представлені в дисертаційній роботі, отримано здобувачем особисто на основі збору, аналізу й узагальнення теоретичного та практичного матеріалу. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише особисті ідеї та положення.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи апробовані на наукових і науково-практичних конференціях, серед яких найбільш важливими були: Науково-практична конференція «Кримінальний кодекс України 2001 р. (проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення кримінального законодавства)» (Львів, 4–5 квітня 2003 р.); XI регіональна науково-практична конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 3–4 лютого 2005 р.); міжнародна науково-практична конференція «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення» (Львів, 13–15 квітня 2007 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики XXI століття» (Луцьк, 1–2 червня 2007 р.); IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (Острог, 30–31 травня 2008 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реформування правової

системи України» (Луцьк, 30–31 травня 2008 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реформування правової системи України» (Луцьк, 29–30 травня 2009 р.).

Публікації. Теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження, висновки й пропозиції автора відображено у 5-ти одноосібних статтях, що опубліковані у наукових фахових виданнях, і 10-ти тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації. Специфіка визначених метою і завданнями проблем, що стали предметом цього дослідження, їх різноплановість зумовили загальну логіку й структуру дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 180 сторінок. З них: основного тексту 160 сторінок, додатків – 3 сторінки, список використаних джерел (205 найменувань) – 17 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** подано загальну характеристику роботи: обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження й охарактеризовано стан її розробки; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, його методологічну, теоретичну основу; розкрито наукову новизну, сформульовано основні положення, що виносяться на захист; підкреслено теоретичну й практичну значущість роботи; подано відомості про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 «Теоретичні засади формування професійної культури майбутніх юристів» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Мета і завдання вищої юридичної освіти» на основі теоретичного аналізу джерел показано, що надзвичайної актуальності проблема сталого розвитку університетської освіти набуває в контексті її інтеграції у Болонський процес, оскільки полягає в адаптації вітчизняної вищої освіти до загальноєвропейського освітньо-науково-культурного простору з одночасним збереженням та розвитком здобутків і пріоритетів національної системи освіти. Система вищої юридичної освіти є складною і взаємодіє з політичними, економічними, культурними й соціальними системами, а тому не може бути пасивною, а має суттєво і динамічно впливати на соціальне оточення.

Серед основних напрямів реформування вітчизняної системи юридичної освіти актуальними визнано: розробку й удосконалення, відповідно до Конституції України та законів держави, нормативної бази для забезпечення функціонування єдиної системи юридичної освіти; прогнозування державної

потреби в юридичних кадрах різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і визначення оптимальної мережі навчальних закладів, що здійснюють підготовку юристів, виходячи з потреб регіонів; чітке визначення змісту юридичної освіти; співвідношення загальнотеоретичної та прикладної підготовки; визначення державних стандартів юридичної освіти й підготовки фахівців за цією спеціальністю; створення чіткої системи набуття правових знань.

Зазначено, що подальший розвиток вищої юридичної освіти можливий за умови введення поступових змін у систему юридичної освіти й підтримки держави. У такому контексті наголошено на доцільності розробки і прийняття Державної програми розвитку юридичної освіти, яка на нових теоретичних, методологічних і організаційних засадах забезпечила б удосконалення системи вищої юридичної освіти в державі.

Підрозділ 1.2. «Теоретичний зміст професійної культури майбутніх юристів» містить огляд філософської літератури, що стосується проблем культури, та професійної культури зокрема. Проаналізовано філософські підходи до визначення поняття «культура»; професійну культуру юриста розглянуто як комплексно-прикладну юридичну науку, що складається із системи знань про різні види культур, які необхідні юристові в його професійній діяльності (правова, політична, естетична, психологічна та ін.); правову деонтологію, правову етику розглянуто з точки зору філософських категорій (особливе, загальне та одиничне). Вказано на те, що професійна культура як ознака юриста безпосередньо пов'язана з його певним правовим статусом, а наявність юридичних спеціалізацій зумовлює її специфіку.

Зазначено, що професійна культура юриста формується з онтологічних принципів права, спрямованих на торжество істини, добра і справедливості в суспільстві. Види культур як чинники професійної культури визнано проявом засвоєння норм природного права та духовних надбань людства в усіх сферах. Вони ґрунтуються на вищих нормах моралі, законах краси, психології, знаннях культурно-правової спадщини й усвідомленні політико-правової мети української нації, включають «діалог мистецтв», пов'язані з правовим вихованням громадян тощо.

У підрозділі 1.3. «Структурно-функціональний аналіз поняття професійної діяльності юриста» доведено, що діяльність юриста є специфічним різновидом професійної діяльності; фахівці з юридичною освітою становлять основу кадрового забезпечення побудови правової держави, мають важливе соціальне призначення, несуть відповідальність за дотримання прав і свобод громадян тощо.

Зміцнення правової системи України потребує підготовки фахівців-правознавців високої кваліфікації, а отже, і вивчення різних способів підвищення їхньої професійної компетентності. Одним із важливих чинників

успішності професійної діяльності визнано професійну підготовку (навчання) та формування професійної культури.

Робота юриста відбувається в особливих умовах, що зумовлює специфіку категоріального й функціонального складу його інтелектуального розвитку: через потребу переробки великого обсягу текстової інформації, структурування професійного досвіду, дискусійну взаємодію з партнерами у судовому процесі, що потребує високої динамічності оперативної пам'яті, прийняття життєво важливих рішень в умовах високої психологічної напруженості та багато іншого. Специфічна професійна діяльність юриста також вимагає наявності певних умінь, які формуються під впливом навчання, праці, інших обставин життя. Тому підготовка до професійної діяльності юриста має стати спеціальним об'єктом дослідження саме у філософії права.

Розділ 2 «Методологічний аспект формування професійної культури юриста» також поділено на три підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Метапрофесійна спільність формування професійної свідомості юриста» на основі аналізу філософсько-правової літератури зроблено висновок, що рівень правосвідомості юриста залежить як від професійних чинників, так і від стану законності та цивілізованого правопорядку в державі. Це означає, що правосвідомість юриста мусить мати професійний характер (а не буденний), що є складовим елементом усієї правової системи держави, адже вона має пріоритетний вплив на юридичну діяльність, спрямований на пізнання правових явищ і розуміння їхньої сутності.

Розкрито низку філософсько-правових засад правосвідомості. Зокрема, когнітивний аспект правосвідомості характеризується наявністю правових знань, їх системністю і стійкістю. Глибину внутрішнього переконання в необхідності дотримання вимог норм права, ступінь усвідомлення його головних принципів та ідей визнано змістом правосвідомого аспекту переконання. Оцінювальний аспект правосвідомості описано через ставлення суб'єкта до правових явищ як цінностей. Вольовий аспект правосвідомості підтверджено ступенем і спрямованістю соціально-правової активності майбутніх юристів.

У підрозділі 2.2. «Праворозуміння як основа професійної культури юриста» правову культуру правника розглянуто як сукупність або систему правових знань, умінь, навиків, емоцій, почуттів, вольових компонентів, що проявляються у правомірній діяльності та поведінці. Вона пов'язана із суспільною правосвідомістю, формами реалізації і застосуванням правових норм, станом законності та правопорядку, правотворчою діяльністю, рівнем демократії тощо. Аналіз рівня професійно-правової культури переконує в тому,

що юристам властивий високий ступінь знання та розуміння правових явищ у відповідній сфері професійної діяльності. Причому кожна юридична спеціальність має свою специфіку, яка зумовлює особливості професійної правової культури різних її представників. На цій підставі юристів ми відносимо до носіїв специфічної професійної правосвідомості з особливою професійно–правовою культурою.

У підрозділі 2.3. «Форми й методи гуманістичного виховання студентів і курсантів юридичного профілю» теоретико-методологічний аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема гуманістичного виховання особистості в Україні активізувалась у другій половині ХХ століття під впливом загальносвітових тенденцій соціально-економічного, політичного, науково-технологічного та освітнього характеру, хоча перші потужні кроки в цьому напрямі були зроблені ще в епоху Відродження і Нового часу. У дослідженні гуманістичне виховання охарактеризовано як процес особистісно-орієнтованого виховання, що ґрунтується на діалектичній єдності загальнолюдських та національно-духовних цінностей, і своєю метою ставить формування людини як неповторної особистості, готової до самоактуалізації та самореалізації.

На основі дослідження формування гуманістичних орієнтацій майбутніх фахівців юридичного спрямування, зроблено висновок, що правомірно розглядати складники українознавства як засоби, за допомогою яких реалізується мета національної освіти й виховання взагалі, завдання культурологічної підготовки студентів зокрема. Чільне місце в моделі процесу формування гуманістичних орієнтацій майбутніх фахівців юридичного спрямування відводиться міжпредметним зв'язкам, інтеграції різних галузей знань.

Зазначено, що гуманістичний характер навчального процесу визначає принципи: особистісного підходу, розвитку пізнавальної активності на основі внутрішніх потенцій самих студентів; залучення студентів до творчої діяльності й розвиток їхніх творчих здібностей; звільнення особи від тотальної всеохопної регламентації мислення, створення ситуацій вибору; проведення навчального заняття на високому рівні складності; активного стимулювання студентів до самооцінної освітньої діяльності; психологічної безпеки, створення позитивного фону навчання й атмосфери емоційно-чуттєвого піднесення та успіху, а також принцип систематичного контролю й оцінювання результату не лише за кінцевим результатом, а й за процесом його досягнення.

Процес формування у студентів гуманістичної культури вимагає від кожної навчальної дисципліни залежно від її специфіки відображення певних граней України як космогеосоціокультурного феномену.

Розділ 3 «Філософські основи формування професійної культури майбутніх юристів» структуровано за логікою викладу матеріалу.

У підрозділі 3.1. «Філософський дискурс формування професійної свідомості майбутніх юристів» досліджено взаємозв'язок професійної діяльності та професійної готовності; робиться висновок, що найбільш містким і конкретним є визначення готовності як інтегрального особистісного утворення, що передбачає стійке прагнення до професійної роботи у сфері, наявність спеціальних знань, умінь, навиків, а також комплекс індивідуально-психологічних, психічних і характерних особливостей, які забезпечують високу ефективність подальшої професійної діяльності у цій сфері. Це твердження стало теоретичною базою для визначення готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. Наголошено на тому, що сучасний етап розвитку людства наблизився до необхідності створення як якісно нових умов для розгортання індивідуальності, так і якісно нового рівня самої індивідуальності.

Крім цього, акцентується, що суттєве підвищення ефективності підготовки майбутніх юристів неможливе без кардинальної реорганізації існуючої системи професійної освіти, без створення адекватного сучасним вимогам механізму підбору, розстановки, підготовки й підвищення кваліфікації кадрів юристів. У такому ракурсі професійна правозастосовна діяльність або інша юридична практика суб'єктів – одна з основних характеристик їхньої професійної правосвідомості і професійно-правової культури. Це передбачає творче та систематичне усвідомлення правового середовища, формування системи знань про право.

У підрозділі 3.2. «Стратегія філософії розвитку професійної культури майбутніх юристів» вказано на те, що навчально-виховний процес у вищій школі повинен орієнтуватися на підготовку високоосвічених фахівців із глибокою національною і загальноцивілізаційною свідомістю, широкою правовою, комунікативною, моральною та естетичною культурою, сучасним економічним, екологічним мисленням. Однаковою мірою такий фахівець має орієнтуватися в основних «лініях» історії власної нації, її традиціях, бачити єдність поколінь українського народу, його місце у світових процесах, зокрема усвідомлювати сучасну Україну як велику європейську державу з віковічною історією, її місце та роль у світовому, економічному, політичному, духовно-культурному розвитку тощо.

У підрозділі 3.3. «Методика та аналіз експериментального дослідження системи юридичної освіти» викладено результати опитування працівників ОВС, яке показало, що в юридичній діяльності повинен бути задіяний фахівець, який здатний не тільки чітко й високоякісно вирішувати стереотипні службові завдання, але й успішно здійснювати самостійний

творчий пошук оптимальних методів, форм і засобів профілактики та боротьби зі злочинністю.

Вивчена в ході експерименту практика розслідування кримінальних справ показала, що у деяких випадках не досягнуто позитивних результатів через низький комунікативний рівень дізнавачів і слідчих. Відомча зашореність, нездорова амбітність тощо, є причинами низької взаємодії територіальних органів і підрозділів внутрішніх справ з іншими правоохоронними органами у профілактиці та боротьбі зі злочинністю.

Виявлені недоліки вимагають підвищення рівня професійної культури юристів, посилення ефективності правовиховної діяльності та правової освіти в галузі підготовки майбутніх юристів.

Професійна підготовка передбачає процес, у якому єдність змісту, форм, засобів і методів освіти стимулює духовний розвиток майбутніх спеціалістів. Основними завданнями цього процесу є формування базової професійної культури юриста, виховання прагнення до задоволення високих культурних потреб, пробудження інтересу до вдосконалення культури спілкування, визначення свого місця в діалозі культур, а також розвиток культурного самопізнання. Все це вимагає розробки нової системи юридичної освіти, що покликана охопити всі етапи професійного становлення особистості, усі рівні її духовно-моральної зрілості й культурної гідності.

Культурологічний підхід до організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі на початку третього тисячоліття розглядається на базі єдності широких фундаментальних і глибоких систематизованих спеціальних знань. Він спрямований на оволодіння основами економічної, правової, політичної, естетичної, екологічної, професійної культури, бачення перспектив розвитку різних галузей знань, формування навиків наукової організації дослідження і впровадження їх у майбутню професійно-творчу діяльність, яку мають супроводжувати гармонія, краса, досконалість, справедливість, доцільність.

У **Висновках** наведено теоретичні узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо філософсько-правового осмислення формування професійної культури майбутніх юристів. Зокрема зазначено:

1. Реальний стан організації гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації юридичного профілю не повною мірою відповідає вимогам розвитку як особистості, так і суспільства. В організації цієї роботи зі студентами недостатньо враховуються соціально-філософські й духовно-культурні перетворення в суспільстві, зміщення пріоритетів у моральних цінностях, зміни у світосприйманні, суспільній орієнтації молоді, у її професійному

самовизначенні, а також інтереси, потреби студентства як соціальної групи й особливості сучасного розвитку студентської академічної групи. Причинами незадоволення студентів організацією гуманістичного виховання є: стереотипи авторитарного мислення та дії його організаторів; недостатній рівень компетентності викладачів, кураторів, інших суб'єктів управління; слаборозвинене студентське самоврядування; відсутність системного підходу в позанавчальній виховній діяльності. Негативно позначається на стані реалізації гуманістичного виховання низький рівень готовності викладачів, кураторів груп до проведення, зокрема, виховної роботи, відсутність знань психології студентської молоді.

2. Зміцнення правової системи України потребує підготовки фахівців-правознавців високої кваліфікації, а отже, і вивчення різних способів підвищення їхньої професійної компетентності. Одним із важливих чинників успішності професійної діяльності є професійна підготовка (навчання) та професійна культура, що забезпечують формування кваліфікованого юриста. Фахівці з юридичною освітою становлять основу кадрового забезпечення процесів побудови правової держави, мають важливе соціальне призначення, несуть відповідальність за дотримання прав і свобод громадян тощо. З іншого боку, подальший розвиток вищої юридичної освіти можливий за умови здійснення поступових змін у системі юридичної освіти й за підтримки держави. У такому контексті доцільними є розробка і прийняття Державної програми розвитку юридичної освіти, яка на нових теоретичних, методологічних та організаційних засадах забезпечила б удосконалення системи вищої юридичної освіти в державі.

3. Формування професійної культури передбачає творчий розвиток особистості майбутнього фахівця, оскільки для особистісного розвитку майбутнього юриста нагальною є якість поєднання професійних, естетичних, морально-етичних інтересів. Не випадково у професійній діяльності юриста безпосередньо проявляється система індивідуальних естетичних ставлень людини до дійсності. Таким чином, професійна культура юриста формується з онтологічних принципів права, спрямованих на торжество істини, добра та справедливості в суспільстві.

4. Рівень професійно-правової культури юристів складається при безпосередньому щоденному зіткненні з правовими явищами. Цьому рівню, як і самій професійно-правовій культурі, властивий вищий ступінь знання та розуміння правових явищ у відповідній сфері професійної діяльності. При цьому кожна юридична спеціальність має свою специфіку, яка обумовлює й особливості професійної правової культури різних її представників, що варто обов'язково враховувати. Головне у професійно-

правовій культурі юриста – верховенство права та висока професійно-правова підготовка. Саме тому правова культура є виключно об'ємним поняттям. З іншого боку, в контексті формування професійної культури майбутнього юриста постає проблема формування індивідуальності студента, оскільки жодна сучасна суспільно-історична модель соціуму не може продуктивно функціонувати, незважаючи на індивідуальні потреби, інтереси, ідеали, цілі кожної людини. Крім того, можна впевнено стверджувати, що сучасний етап розвитку людства наблизився до необхідності створення як якісно нових умов для розгортання індивідуальності, так і якісно нового рівня самої індивідуальності.

5. На процес формування правосвідомості майбутніх юристів вирішальний вплив здійснює сукупність взаємодіючих чинників: безпосередні умови життя і навчання; організована система освіти й виховання; засоби масової комунікації. Водночас вагомий вплив на формування їхньої правової свідомості має практична діяльність у сфері права, соціально-політична та соціально-правова активність. Рівень правової культури визначається рівнем правосвідомості – ступенем прогресивності, масштабами і глибиною юридичної освіти в суспільстві, професійною підготовкою юристів, ступенем розвитку юридичної науки і правового мислення. Тому рівень професійної правової культури юриста залежить від рівня професійної правосвідомості, її відповідності прогресивним змінам у суспільстві, глибини та масштабності засвоєних юридичних знань при досить розвиненій юридичній науці, професійно-службовій підготовленості й узагальненій орієнтації в конкретних професійно-правових ситуаціях.

6. Правове виховання і правова освіта майбутнього юриста передбачають цілеспрямовану й систематизовану діяльність викладачів у навчально-виховному процесі, вплив юридичної теорії і практики на свідомість студента з метою виховання і формування професійного рівня правосвідомості з урахуванням існуючих соціально-правових реалій. З іншого боку, суттєве підвищення ефективності підготовки майбутніх юристів неможливе без кардинальної реорганізації існуючої системи професійної освіти, без створення адекватного сучасним вимогам механізму підбору, розстановки, підготовки й підвищення кваліфікації юристів. У такому розумінні професійної правосвідомості її обов'язковою складовою є особлива сфера діяльності суб'єкта правовідносин – діяльність професіонала у сфері правової практики. У такому ракурсі слід сказати, що професійна правозастосовча діяльність або інша юридична практика суб'єктів – одна з основних характеристик їхньої професійної правосвідомості. Водночас важливим є формування в майбутнього юриста як професійної правової свідомості, так і професійно-правової культури. Це передбачає творче, діюче, динамічне та

систематичне усвідомлення правового середовища, формування системи знань про право.

7. Під час проведення експерименту виявлено, що певні негативні властивості особистості працівника ОВС можуть бути тими обставинами, що зумовлюють низький рівень профілактики і боротьби зі злочинністю в нашій країні. Це в свою чергу засвідчує потребу комплексного вивчення особливостей суб'єктів які здійснюють правозастосовну діяльність, їх професійної компетентності, рівня професійної культури тощо. Таке вивчення необхідно проводити на основі використання новітніх наукових технологій та розробок. Без досягнення високого рівня професійної культури правоохоронців вкрай складно й проблематично створити справді дієву систему захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні.

8. Навчально-виховний процес у вищій школі має орієнтуватися на підготовку високоосвічених фахівців із глибокою національною і загальноцивілізаційною свідомістю, широкою правовою, комунікативною, моральною та естетичною культурою, сучасним економічним, екологічним мисленням. Сучасний студент — у майбутньому фахівець, який знає свої професійні обов'язки, вільно орієнтується в історії розвитку фахової сфери діяльності, її перспективах. Такий фахівець має однаково орієнтуватися в основних «лініях» історії власного народу, його традиціях, бачити єдність поколінь і місце своєї держави у світових процесах.

9. До основних напрямів гуманістичного виховання належить моральне, громадянсько-правове, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізкультурно-оздоровче. За всіма цими напрямками гуманістичне виховання у навчальних закладах юридичного спрямування здійснюється на рівні загального й особливого, де загальне ґрунтується на загальнолюдських гуманістичних цінностях, ідеалах, нормах, а особливе безпосередньо пов'язано з орієнтацією на характер майбутньої діяльності, на ті норми-зразки відносин, які склалися й функціонують у правовій реальності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Чупринський Б. О. Проблеми та нові напрямки розвитку філософії освіти в період трансформації суспільства / Б. О. Чупринський // Науковий вісник ВДУ. – № 12. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту, 2000. – С. 43–48.
2. Чупринський Б. О. Життя особистості. Філософсько-культурологічний аспект / Б. О. Чупринський // Науковий вісник ВДУ. – № 13. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту, 2001. – С. 71–82.

3. Чупринський Б. О. Формування професійної культури майбутніх юристів як соціальна проблема / Б. О. Чупринський // Вісник ЛІВС при НАВС України. – 2004. – № 3. – С. 28–29.
4. Чупринський Б. О. Деякі теоретичні аспекти професійної діяльності юриста / Б. О. Чупринський // Вісник ЛІВС при НАВС України. – 2004. – № 4 – С. 134–137.
5. Чупринський Б. О. Поняття, форми, сутність виникнення, становлення і розвитку суспільної правової культури / Б. О. Чупринський // Науковий вісник ВДУ. – № 14. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту, 2007. – С. 38–42.
6. Чупринський Б. О. Філософсько-правові проблеми професійної культури майбутнього юриста / Б. О. Чупринський // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: матеріали регіон. міжвуз. наук. конф. молодих вчених та аспірантів, 18 квітня 2003 р. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 32–34.
7. Чупринський Б. О. Правова культура українського суспільства, витоки, генеза / Б. О. Чупринський // Україна – Польща: шлях до європейської співдружності: матеріали IV міжнар. наук. конф. молодих вчених, 12–15 травня 2003 р. – Тернопіль, 2003. – С. 17–19.
8. Чупринський Б. О. Історичний аспект формування професійної культури юристів / Б. О. Чупринський // Верховенство права і процеси державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали міжнар. наук. конф., 25 травня 2003 р. – Острого, 2003. – С. 17–19.
9. Чупринський Б. О. Деякі аспекти формування правової культури студентів вищих навчальних закладів / Б. О. Чупринський // Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф., 17–18 грудня 2003 р. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – С. 183–185.
10. Чупринський Б. О. Теоретичні аспекти формування правової культури майбутніх юристів / Б. О. Чупринський // Сучасні проблеми захисту прав людини в умовах розбудови правової держави та громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф., 21 травня 2004 р. – Львів, 2004. – С. 145–147.
11. Чупринський Б. О. До питання теоретичного аналізу проблеми правової реальності / Б. О. Чупринський // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення правових свобод громадян в Україні: матеріали регіон. міжвуз. конф. молодих вчених та аспірантів, 16 квітня 2004 р. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 52–55.

12. Чупринський Б. О. До питання формування правосвідомості громадян в умовах розбудови громадянського суспільства / Б. О. Чупринський // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XI регіон. наук.-практ. конф., 3–4 лютого 2005 р. – Львів, 2005. – С. 29–31.
13. Чупринський Б. О. Особливості розвитку та функціонування інститутів громадянського суспільства в умовах демократичної правової держави / Б. О. Чупринський // Актуальні питання реформування правової системи України: матеріали III міжвуз. наук.-практ. конф., 2–3 червня 2006 р. – Луцьк, 2006. – С. 73–76.
14. Чупринський Б. О. Особливості формування правової культури громадян у процесі розбудови суспільства / Б. О. Чупринський // Актуальні питання реформування правової системи України: матеріали IV міжвуз. наук.-практ. конф., 1–2 червня 2007 р. – Т. 1. – Луцьк, 2007. – С. 111–113.
15. Чупринський Б. О. Правосвідомість як проблема філософії права / Б. О. Чупринський // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф., 30–31 травня 2008 р. – Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2008. – С. 69–74.

АНОТАЦІЯ

Чупринський Б.О. Формування професійної культури майбутніх юристів: філософсько-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2010.

Дисертація є першим в українській юридичній науці комплексним науковим узагальненням філософсько-правових засад формування професійної культури майбутніх юристів. Сформульовано дефініції та здійснено всебічний аналіз понять, принципів та функцій професійної культури майбутніх юристів, а також чинників впливу на її формування у контексті сучасної філософсько-правової доктрини.

Професійна культура, професійна діяльність, професійна свідомість розглядаються під кутом зору таких філософських категорій, як поєднання особливого, загального й одиничного. Переконаливо доведено, що основним компонентом формування професійної культури майбутнього юриста є його професійна правосвідомість, яка безпосередньо впливає на характер майбутньої професійної діяльності.

Дисертація має практичне значення для формування професійної культури майбутніх юристів, її філософсько-правового дослідження, для подальшого розвитку науки філософії права.

Ключові слова: філософія права, філософія юридичної освіти, професійна культура, професійна діяльність юриста, професійна свідомість, праворозуміння, гуманістичне виховання.

АННОТАЦІЯ

Чупринский Б.А. Формирование профессиональной культуры будущих юристов: философско-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Львовский государственный университет внутренних дел, Львов, 2010.

Диссертация является первым в украинской юридической науке комплексным научным обобщением философско-правовых основ формирования профессиональной культуры будущих юристов. Даны дефиниции и осуществлен всесторонний анализ понятий, принципов и функций профессиональной культуры будущих юристов, а также факторов влияния на ее формирование в контексте современной философско-правовой доктрины.

Исследование показало, что специалисты с юридическим образованием составляют основу кадрового обеспечения процессов создания правового государства, выполняют важные социальные функции, несут ответственность за соблюдение прав и свобод граждан.

В диссертации определены цели и задачи высшего юридического образования, акцентировано внимание на взаимообусловленности культуры и образования, что является основой подготовки специалистов с высокой общей и профессиональной культурой.

Также в исследовании анализируются философские подходы к определению понятия «культура»; профессиональная культура юриста рассматривается как комплексно-прикладная юридическая наука, которая состоит из системы знаний о разных видах культур, необходимых юристу в его профессиональной деятельности (правовая, политическая, эстетическая, психологическая и др.); правовая деонтология, правовая этика раскрыты с точки зрения философских категорий (особенное, общее и единичное).

Один из параграфов посвящен структурно-функциональному анализу профессиональной деятельности юриста. Исследование показало, что одним из важных факторов успешной профессиональной деятельности является

профессиональная подготовка (обучение) и профессиональная культура, которые обеспечивают формирование квалифицированных юристов.

Особое место уделено рассмотрению методологических аспектов формирования профессиональной культуры будущих юристов. Определено, что на формирование правосознания будущих юристов решающее влияние имеет практическая правовая деятельность, социально-политическая и социально-правовая активность.

Формирование профессиональной культуры юриста предусматривает творческое развитие личности будущего специалиста с учетом того, что для личностного развития необходимо качественное соединение профессиональных, эстетических, морально-этических интересов. Гуманистическое воспитание как процесс личностно-ориентированного воспитания, определяется диалектическим единством общечеловеческих и национально-духовных ценностей, цель которых – формирование человека как личности, готовой к самоактуализации и самореализации.

В диссертации исследованы философские аспекты формирования профессиональной культуры будущего юриста. С этой целью производится философский дискурс профессионального сознания будущих юристов, определяется стратегия философии развития профессиональной культуры будущих юристов.

В исследовании подчеркивается, что уровень профессиональной культуры юриста определяется уровнем правового образования и правового воспитания в высшем учебном заведении.

Философская концепция профессиональной культуры юриста изложена с учетом современных требований, новых идей и необходимости осуществления деятельности юриста на уровне, соответствующем международным стандартам.

Ключевые слова: философия права, философия юридического образования, профессиональная культура, профессиональная деятельность юриста, профессиональное сознание, правопонимание, гуманистическое воспитание.

ANNOTATION

Chuprinskiy B.O. Forming of professional culture of future lawyers: philosophical-legal research. – Manuscript.

The thesis for scientific degree of Candidate of Law in speciality 12.00.12 – Philosophy of Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2010.

Dissertation is the first in Ukrainian legal science complex scientific generalization philosophical-legal principles of forming of professional culture of future lawyers.

Formulated definitions and the comprehensive analysis of concepts, principles and functions of professional culture of future lawyers is carried out, and also factors of influence on its forming in the context of modern philosophical-legal doctrines.

A professional culture, professional activity, professional consciousness, is examined at the angle of such philosophical categories, as combination of special, general and single. It is convincingly well-proven that the basic component of forming of professional culture of future lawyer is his professional sense of justice, which directly influences on character of future professional activity.

Dissertation has a practical value for forming of professional culture of future lawyers, it philosophical-legal research, for subsequent development of science of philosophy of right.

Key words: philosophy of right, philosophy of legal education, professional culture, professional activity of lawyer, professional consciousness, humanism education.

Підписано до друку 24.02.2010 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 32-10
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

